

LHC- okno na fizykę poza Modelem Standardowym

Jan Królikowski Instytut Fizyki Doświadczalnej, Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego i Współpraca Compact Muon Solenoid

Literatura

Referat jest głównie oparty na wynikach pokazywanych na konferencji Fizyki Wysokich Energii Europejskiego Towarzystwa Fizycznego w lipcu 2009 w Krakowie. Transparencje referatów, zawierające znacznie więcej szczegółów można znaleźć pod adresem: <u>http://www.ifj.edu.pl/hep2009/</u>

Polecam także referaty na niniejszym Zjeździe:

- 1. Barbara Wosiek (IFJ PAN): LHC fizyka: pierwszy dzień, tydzień, miesiąc! (S-3.6)
- Michał Turała (IFJ PAN): LHC status, maszyna i detektory (S-3.6)

oraz referaty na sesjach równoległych S-1.6, S-2.4, S-2.6, S-3.6

- 1. Large Hadron Collider –stan zderzacza i eksperymentów, plany na 2009-2011
- Dodatek A: R. Heuer LHC status (RRB Plenary Oct. 12th
- 3. Dodatek B: Wyniki CMS z naświetleń mionami kosmicznymi 2008-2009
- 4. Model Standardowy: co wiemy i czego nie wiemy
- 5. Fizyka Modelu Standardowego na początku pracy LHC
- 6. BADANIE MECHANIZMU SPONTANICZNEGO ŁAMANIA SYMETRII I FIZYKA POZA MODELEM STANDARDOWYM W LHC

Gdzie jesteśmy na drodze poznania świata subjądrowego?

Unifikacja oddziaływań

Fizyka Oddziaływań Elementarnych ma bliski związek z Kosmologią. Wielkie energie odpowiadają bardzo wczesnym etapom ewolucji Wszechświata.

Co wiadomo o składzie Wszechświata?

Model Standardowy i jego rozszerzenia opisują ok. 5% gęstości energii Wszechświata.

Być może odkryjemy (w LHC?) składniki Ciemniej Materii (Cząstki SUperSYmetryczne?).

Ciemna Energia, odpowiedzialna za przyspieszanie tempa ekspansji Wszechświata, pozostaje na razie niezrozumiała.

Gdzie jest ciemna materia?

Materia barionowa ~4-6%Ciemna Materia~23%Ciemna Energia~70%

Czy oddziaływania unifikują się przy wysokich energiach?

1. LARGE HADRON COLLIDER -STAN ZDERZACZA I EKSPERYMENTÓW, PLANY NA 2009-2011

Wielki Zderzacz Hadronowy LHC

W tunelu LEP W CERNie k/ Genewy-27 km obwodu

Uruchomiony we wrześniu 2008. Uległ awarii po 9 dniach. Rozpocznie ponownie pracę w listopadzie. 2009.

ATLAS ALICE CMS LHCb

Zderzacz LHC

Wykorzystano istniejący tunel zderzacza e⁺e⁻ LEP o obwodzie ok. 27 km. Zbudowano pierścień magnesów nadprzewodzących dipolowych (~1300) zapewniający zamknięte orbity dla dwóch przeciwbieżnych wiązek protonów lub jonów (aż do jonów Pb). Maksymalna indukcja B w dipolach to 8.4 T →

maksymalna energia wiązki p 7 TeV.

Przy nominalnej świetlności w każdym przecięciu paczek zajdzie 10-20 zderzeń proton-proton.

System kriogeniczny LHC jest największy na świecie. Magnesy dipolowe pracują w temperaturze nadciekłego helu 1.9 K

Detektor CMS i jego poddetektory

A Toroidal LHC ApparatuS (ATLAS)

Eksperymenty dedykowane: ALICE i LHCb

ALICE- zderzenia jonów (jader atomowych) wysokich energii LHCb – badanie rozpadów cząstek zawierających kwarki b

Fizyka Poza Modelem Standardowym będzie trudnodostępna nawet w LHC

Jan Król

Wkład zespołów polskich

Polskie zespoły naukowe uczestniczą we wszystkich 4 eksperymentach przy LHC.

Wniosły znaczny wkład (~1% w każdym eksperymencie) aparaturowy w detektory i oprogramowanie.

Aktywnie uczestniczą w zdefiniowaniu i realizacji programów fizycznych, przygotowując analizy danych, uczestnicząc w integracji i kalibracji detektorów i systemów akwizycji oraz zbieraniu danych kosmicznych.

Awaria we wrześniu 2008

the blown-up connection between C24 and Q24

Fala nadciśnienia zniszczyła 10 magnesów i przesunęła 42

Naprawa została zakończona. Ulepszono systemy kontroli, które są jeszcze instalowane i testowane. Wiązki w LHC spodziewane są w połowie listopada 2009.

Dodatek A: LHC Status

12 October 2009 RRB Plenary R.-D. Heuer

The LHC repairs in detail

39 dipole magnets

replaced

6

54 electrical interconnections

fully repaired. 150 more

needing only partial repairs

7

5

A new longitudinal restraining system is being fitted to 50 quadrupole magnets

14 quadrupole magnets

replaced

Nearly 900 new helium pressure release ports are being installed around the machine 6500 new detectors are being added to the magnet protection system, requiring 250 km of cables to be laid

Over 4 km of vacuum

beam tube cleaned

Where the repairs are happening

- LHC ring
- X Incident

Repair of QRL service module in S3-4

Before repair

After repair

Beam vacuum recovery in sector 3-4 Beam Vacuum Contamination

Role of the Enhanced QPS System

To protect against the new 'problems' discovered in 2008

- The Aperture-Symmetric Quench feature in the Main Dipoles and
- Defective Joints in the Main Bus-bars, inside or in-between the magnets.

QPS Upgrade also allows

• precision measurements of the joint resistances at cold (sub-n Ω range) of every Busbar segment. This will allow complete mapping of the splice resistances (the bonding between the s.c. cables).

• To be used as the basic monitoring system for future determination of busbar resistances at warm (min. 80 K), to measure regularly the continuity of the copper stabilizers.

Splice Resistance Measurements

C. Scheuerleir. 7 E-MSC

Number of splices in RB, RQ circuits

circuit	splice type	splices per magnet	number of units	total splices
RB	inter pole	2	1232	2464
RB	inter aperture	1	1232	1232
RB	interlayer	4	1232	4928
RB	internal bus	1	1232	1232
RB	interconnect	2	1686	3372
RQ	Inter pole	6	394	2364
RQ	internal bus	4	394	1576
RQ	interconnect	4	1686	6744
total				23912

~11 k splices: dipole, quadrupole

Mike Koratzinos

Non invasive splice resistance measurements

Summary of measurements performed on RB and RQ circuits

	Sector	Sector	Sector	Sector	Sector	Sector	Sector	Sector
Circuit	12	23	34	45	56	67	78	81
RB	300		300, 300	300, 300	300	300, 300		
RB		80		80			80	80
RQ	300		300	300	300	300, 300		
RQ		80		80			80	80, 80

Huge effort of dedicated measurement teams

About 35000 manual measurements

Over 400 kilometers walked in the tunnel

The "R¹⁶ method" will give some indication whether wedge, U-profile, and bus stabilizer are in good electrical contact.

'Perfect' values for R¹⁶ are: (T=18 °C, gap is 0.1 mm fully filled with SnAg, perfect bonding everywhere, uniform current)

RB: 9.45 $\mu\Omega$ RQ: 16.0 $\mu\Omega$ Due to point-like current insertion the measured resistances are about 1 $\mu\Omega$ higher.

Decision on Initial Beam Operating Energy

Highest measured value of excess resistance (R_{long}) in 5 sectors measured at 300K was 53 $\mu\Omega$.

- **Operating at 7 TeV cm with energy extraction times of 50s, 10s (dipoles and quadrupoles)**
  - Simulations show that resistances of $\leq 120\mu\Omega$ are safe from thermal runaway under conservative assumed conditions of worst case conditions for the copper quality (RRR) and no cooling to the copper stabilizer from the gaseous helium.

Operating at 10 TeV cm with a dipole energy extraction time of 68 s

Simulations show that resistances of $\leq 67\mu\Omega$ are safe from thermal runaway under conservative assumed conditions of worst case conditions for the copper quality (RRR), and with estimated cooling to the stabilizer from the gaseous helium.

Decision: Operation initially at 7 TeV cm (energy extraction time of 50s, 10s) with a safety factor or more than 2 for the worst stabilizers. During this time

monitor carefully all quenches to gain additional information.

Continue simulations and validation of simulations by experimentation (FRESCA)

Then operate at around 10 TeV cm.

First Dipole Busbar Resistances from first scan to 2

A78.RB, 2009/10/03, 20:35:15-23:59:24, Imax= 2000A

Close

Start of re-establishment of spares situation as it was before the incident.

Helium leak (flexible in the DFBs) in S45, S23, and S81. All repaired.

Super-insulation fire in S67 (minimum damage).

Magnet/bus-bar short to earth in S67 (detected and repaired).

_ 8 X

- 7 Sectors at operating temperature
- 2 Sectors splice resistances measured
- Injection lines tested up to LHC for protons and

ions

- First injection mid November
- Followed by collisions at injection energy
- Collisions at 7 TeV
- Towards 10 TeV in the course of 2010
- Heavy Ion collisions at the end of the run in 2010

Big thank you to everybody helping

DODATEK B: WYNIKI CMS Z NAŚWIETLEŃ MIONAMI KOSMICZNYMI 2008-2009

Cosmic Run At Four Tesla 2008 i 2009

Zebrano niemal 1 bilion mionów. Bardzo dobra jakość zebranych danych.

Efektywność zbierania danych 80% (w czasie weekend'ów 85-90%) → dobrze wróży na przyszłość przy LHC.

CRAFT09: Aug'09:

Collected 300M+ cosmic events with tracking detectors and field (3.8T).

Przykład: typowy mion kosmiczny zostawia sygnały w Pixel Det., TK, ECAL, HCAL, DCh i RPC.

All L1 Triggers Operated During CRAFT09

Calorimeters thresholds set to low values to study noise

RR B Oct@17

Detector Readiness: An Example Cosmics Muon Track Finding Efficiency

Tag and Probe method

- Tag : Stand alone muons
- Probe : Tracker reconstructed muons

CRAFT08: Results

ES Installation Completed in April

The two separate ES Dees

Installation completed in Apr'09

ECAL: Preshower.

Noise Performance is Excellent

LHCb is ready

10

- Po starcie pod koniec 2009 zbieranie danych przez 8-10 miesięcy. Cel: zebranie statystyki ~200 –250/pb zderzeń proton-proton. Energia 7 TeV (3.5+3.5 TeV), potem może wyższa (10TeV) jeżeli zderzacz będzie dobrze działał. Pod koniec tego okresu: do kilku tygodni zbierania danych ze zderzeń ciężkich jonów.
- Długa przerwa (do 1 roku). Cel: ukończenie instalacji zaworów bezpieczeństwa w ½ pierścienia. Być może wymiana połączeń dipole-kwadrupol.

Plany te mogą ulec zmianie w miarę napływu nowych danych o pracy zderzacza i detektorów Zbieranie przypadków rzadkich

Eksperymenty przy zderzaczach polegają na starannym zbieraniu rzadkich przypadków. Liczy się scałkowana świetlność eksperymentu:

$$L = \int L(t) dt$$

Znaczoność sygnału: liczba przypadków sygnału mierzona w jednostkach błędu liczby przypadków tła:

$$rac{N_{signal}}{\sqrt{N_{background}}} \propto \sqrt{\int L dt}$$

2. MODEL STANDARDOWY: CO WIEMY I CZEGO NIE WIEMY

LEP/ SLC/ TeVatron Zgodność doświadczenia z teorią ~10⁻³-10⁻⁵

Perturbacyjna Chromodynamika kwantowa

QCD Fits of Parton Densities I

Errors reflect different treatment of experiments, model uncertainties, α_{s_i} ...

Schleper HEP_EPS_09 HERA-PDFs: significantly increased accuracy, some differences compared to previous analyses

Multi-Leg NLO

New techniques for multi-leg NLO calculations (see talk by Anastasiou)

full NLO for W+3jet at Tevatron

Berger et al, arXiv:0907.1984

- Much reduced scale uncertainty (~10%)
- NLO: SisCone CDF: JETCLU 0.32 fb⁻¹
- First successful test of NLO automation, much more precise data to come

Higgs production at Tevatron/LHC

Limit on "Higgs Cross Section"

Top Quark Mass Measurement

Badania obecnie koncentrują się na:

- 1. Precyzyjnych pomiarach pQCD
- 2. Spontanicznym Łamaniu Symetrii (Higgs, top...)
- 3. Zderzeniach (Ultrarelatywistycznych) Ciężkich Jonów i teoriach nieperturbacyjnych
- 4. Fizyce zapachu (sprzężenia W do kwarków i leptonów)

Mimo wielu sukcesów Model Standardowy nie jest teorią ostateczną

Jedyne wątpliwości są natury teoretycznej

2. Bounds on the Higgs mass through the quartic coupling

The physical Higgs mass is set by the quartic coupling, which is a running parameter

 $16\pi^2 \frac{d}{d\log Q} \lambda_4 = 24\lambda_4^2 - \left(3g'^2 + 9g^2 - 12y_t^2\right)\lambda_4 + \frac{3}{8}g'^4 + \frac{3}{4}g'^2g^2 + \frac{9}{8}g^4 - 6y_t^4 + \cdots$

• For a too heavy Higgs, the first term dominates and drives λ_4 to a Landau pole at large energy scales

TRIVIALITY BOUND

 $m_h^2 = 2\lambda_4 v^2$

largest scale of validity of the theory (cutoff scale)

 $m_h^2 \gtrsim \frac{3y_t^4 v^2}{4v^2}$

• For a too small Higgs, the last term dominates and drives λ_4 negative at large energy scales

VACUUM STABILITY BOUND

Contini Krakow 2009

Poprawki pętlowe do masy higgsów

Problem hierarchii

from: T. Hambye, K. Riesselmann Phys Rev, D55 (1997) 7255

Teoretycy proponują dwie klasy rozwiązań:

Istnieje elementarna ale bardziej skomplikowana teoria (t. pola?) unifikująca oddziaływania przy znacznie wyższych energiach. SUSY, GUT,...

Rozwiązaniem jest teoria złożona, zaś MS jest jej efektywnym przybliżeniem. (dodatkowe wymiary, struny, nowe silne oddziaływania).

Wielkie unifikacje

Wielki Wybuch Inflacja Anihilacja Bariogeneza Nukleosynteza Rekombinacja 10⁻⁴³ s 10-32 s 300000 lat 10-10 s 104 s 100 s 10⁻¹⁶ m 1 GeV 10⁻³⁵ m 10¹⁹ GeV 10⁻³² m 10¹⁶ GeV 10⁻¹⁸ m 10² GeV 10⁻¹⁵ m 1 MeV 10⁻¹⁰ m 10 eV magnetyzm QED elektromagnetyzm elektryczność **SUSY?** wielka jadrowe słabe unifikacja struny? jądrowe silne QCD ziemska grawitacja **kwantowa** grawitacja niebieska

QED - elektrodynamika kwantowa QCD - chromodynamika kwantowa

Unifikacja oddziaływań

3. FIZYKA MODELU STANDARDOWEGO NA POCZĄTKU PRACY LHC

Хар 2500 CMS Preliminary , Ldt = 10 pb Events / 1.0 ($W \rightarrow e_V$ 4.0% + 10% for ∫Ldt $\textbf{W} \rightarrow \textbf{e} v$ Signal+Bkgd ● 1000 di-iets 500 20 40 60 80 2 GeV/c^2 CMS Preliminary, di-jets W+jets Events / $\gamma'/\mathbf{Z} \rightarrow \tau \tau$ γ+jets 2.4%

Already systematics dominate

+jets ′Z → e⁺e⁻ ⊭_⊤ (GeV) Ldt = 10 pb⁻¹ γ^{*}/**Z** → e⁺e⁻ Signal+Bkgd • $Z \rightarrow ee$ + 10% for ∫Ldt 80 60 100 40 B 120 $M_{e^+e^-}$ (Get V/c^2)

100

140

Model Standardowy w LHC

- Pomiary procesów MS przy nowych wyższych energiach są niezbędne dla:
  - zrozumienia tła do procesów wykraczających poza MS.
  - Lepszego zrozumienia MS, w szczególności rożnych przewidywań QCD przy wyższych energiach
- Kalibracja i zrozumienie aparatury w LHC będzie wymagało obfitych procesów MS np. produkcji W i Z oraz topu jako wzorców.
- Szczególne znaczenie poznawcze zderzenia ciężkich jonów

4. BADANIE MECHANIZMU SPONTANICZNEGO ŁAMANIA SYMETRII I FIZYKA POZA MODELEM STANDARDOWYM W LHC

Galeria procesów BSM

Najbardziej atrakcyjna: SUSY

Produkcja supercząstek w LHC

Neutralinakandydaci na Ciemną Materię

Niektóre z tych procesów już przy 10/pb

Rozpady kasdadowe: wiele leptonów/ dżetów (b) i Brakująca Energia Poprzeczna E_{T Miss}

Poszukiwania SUSY

Typowa sygnatura hadronowa:

- Duża brakująca E_T (≥ 200 GeV)
- Dżety (N≥3)

Typowa sygnatura leptonowa:

- Naładowane leptony (N =1,2,34)
- Brakujaca E_T

<u>Typowe tła:</u>

- Dżety hadronowe z QCD
- Top/ W/Z + Dżety(hadronowe and leptonowe)

SUSY- rozpady kaskadowe

All charged tracks+E

After reconstruction

Wymagania dla detektorów

- Duża granularność- rekonstrukcja (kierunki i energie) wielu obiektów
- Hermetyczność- dobry pomiar E_{T Miss}
- Dobra identyfikacja leptonów naładowanych: elektronów, mionów i taonów
- Duża stabilność pracy układu wyzwalania
- Identyfikacja dżetów b

Odkrycie SUSY możliwe już dla 100 /pb

 Mechanizm Higgsa lub
coś bardziej skomplikowanego?

- 1. Odkrycie wymaga *L*>10 /fb, wykluczenie *L~1/fb*
- 2. Coś bardziej skomplikowanego L>30 /fb

Poszukiwanie higgsów

Mechanizmy produkcji i rozpadów higgsów:

Cząstki Higgsa sprzęgają się najmocniej do najcięższych cząstek, na które mogą się rozpaść.

Np. rozpad $H \rightarrow W^-W^+$

dominuje dla 140 < $m_{\rm H}$ < 2 $m_{\rm W}$ czyli w obszarze mas higgsów 140-180 GeV/c².

Stąd poszukiwanie higgsów polega na badaniu różnych kanałów rozpadów zależnie od obszaru masy poszukiwanej cząstki.

Ponieważ możliwości detekcji, tło i zdolności rozdzielcze różnych kanałów rozpadu są różne, czułość eksperymentów na odkrycie higgsów zależy od masy higgsów.

Doświadczenia z CDF i DO

Poszukiwanie higgsów przy małych masach (<140_GeV) jest bardzo trudne i wymaga szczególnego wysiłku doświadczalnego (np. precyzyjna kalibracja kalorymetrów itp.)

Wymagania dla detektorów:

- -Doskonały kalorymetr elektromagnetyczny
- -Identyfikacja dżetów b (liczniki wierzchołka)
- -Identyfikacja i wyzwalanie na dżety taonowe

CMS

Znaczoność sygnału:

$$z = \frac{S}{\sqrt{B}}$$

Liczba przypadków tła B jest tym większa im gorsza jest rozdzielczość masy niezmienniczej 2γ. Rozdzielczość masy zależy od: • rozdzielczości energii kwantów w kalorymetrze e-m, • rozdzielczości kąta między pędami dwóch kwantów.

ODKRYCIE HIGGSA z>5

$$z = \frac{S}{\sqrt{B}} \propto \sqrt{\int Ldt}$$

Znaczoność sygnału wzrasta ze scałkowaną świetlnością *L*. *L* (2009-2010) ~200-250 /pb= = 0.20-0.25 /fb

Skomplikowany stan końcowy: mion+ dżet W+ 2 dżety spektatorzy

Wnioski

- LHC bliskie 1-szych zderzeń przy energii 7 TeV
- W 2010- fizyka Modelu Standardowego ew. z elementami niektórych odkryć (np. SUSY)
- Kiedy podwyższenie energii? Czas pokaże
- Fizyka SSB i poza Modelem Standardowym 2012-2013